

VESZPRÉM MEGYE GYÜMÖLCSTERMESZTÉSÉNEK HELYZETE ÉS FEJLESZTÉSÉNEK KÉRDÉSEI

GYÚRÓ FERENC

a mezőgazdasági tudományok kandidátusa

Kertészeti Egyetem, Budapest

Az Akadémiai Kertészeti Napok egy-egy megye, termesztési körzet, kertészeti termesztésének áttekintése mellett kiváló lehetőséget adnak az egyes kertészeti ágazatok, így a gyümölcstermesztés megyei és országos helyzetéről, eredményeiről, problémáiról, fejlesztési irányelvéről szóló tanácskozásoknak, véleménycserének, az álláspontok egyeztetésének, a fejlesztési teendők kialakításának, a kutatás, oktatás, közigazgatás, termelés, tartósítás és forgalmazás különböző területén dolgozó szakemberek között.

Veszprém megye gyümölcstermesztésének fejlődését a közgazdasági tényezők, a fejlett ipar, az ökológiai viszonyok, az éghajlati és talajadottságok befolyásolják. A megye gyümölcstermesztése hazánk gyümölcstermesztéséből 3—4 %-kal részesedik.

Veszprém megye gyümölcstermesztésében 3 fejlesztési szakasz különböztethető meg.

1. Az 1930-as években alakult ki a balatonfelvidéki mandula termőtáj, s fejlődésnek indult a csonthéjasok termesztése is.

2. Az 1960-as években kezdték meg az intenzív nagyüzemi körte- és almaültetvények telepítését.

3. Az V. ötéves és a középtávú gyümölcstelepítési tervek végrehajtása, illetve előkészítése.

Az első szakasz telepítési lendülete, fejlesztési üteme, a kedvezőtlen ökológiai adottságok, a fejletlen termesztéstechnológia, a hagyományos fajták, az alacsony terméshozamok, a gazdaságtalan termesztés miatt megtorpant. Így a gépesített nagyüzemi mandula-, cseresznye- és őszibarack-termesztés nem alakulhatott ki. Az 1930-as évek gyümölcstermesztésének fejlesztése azonban így is jelentős volt, s napjainkig hatással volt a megye gyümölcstermesztésére. Veszprém megye mandulafa-állománya 38,8 %-kal az első helyen áll, de jelentős a cseresznye-, őszibarack-, a szilva- és kajsziallomány is.

A második szakaszban telepített nagyüzemi intenzív gyümölcsösök közül a Pápai Állami Gazdaság intenzív körte- és almaültetvényei emelhetők ki kiváló termelési eredményeikkel.

A harmadik szakasz napjaink és a következő 10—15 év gyümölcssteleptítésénél Veszprém megye tervezési gondja megegyezik az országgal.

A gyümölcssteleptítési szándékot nagyüzemeinkben alapvetően a gazdaságosság, a terméshozamok, a termésbiztonság, a gépesíthetőség és a munkaerőhelyzet befolyásolja. A hazai és külföldi kutatási eredmények, az élenjáró nagyüzemeink tapasztalatai egyaránt azt mutatják, hogy a gazdaságos, gépesített, korszerű nagyüzemi gyümölcsstermesztés alapvető feltétele a következő:

1. A koncentráció és specializáció,
2. a gyümölcsstermesztés biológiai, kémiai, műszaki és ökonómiai tényezőinek harmonikus egysége,
3. a vertikális integráció.

A gyümölcsstermesztés koncentrációja és specializációja

A nagyüzemi gyümölcsstermesztés koncentrációjában hazánk az élenjáró országokhoz tartozik. Az árugyümölcsösök 50%-a 50 ha-nál nagyobb, 40—50%-a 10—50 ha és 10%-a 10 ha-nál kisebb. A 100 ha-nál nagyobb ültetvények aránya 16%.

A gyümölcsstermesztésben a területi koncentráció az egyes nagyüzemekben, illetve a tájban jöhet létre.

Az üzemi koncentrációra rendszerint egy, ritkábban több gyümölcsfaj, illetve fajcsoport telepítése jellemző.

Az üzemi koncentráció mellett igen gyakori egy-egy gyümölcsfajnak a tájban létrejövő koncentrációja, az úgynevezett termőtájak, termőkörzetek kialakulása — pl. szabolcsi alma-, nagymarosi málna-, kecskeméti kajszai-, ipolysági bogyós-, a budavidéki, mecseki, szatymazi őszibarack-, a balatonfelvidéki mandulatermesztés stb.

Az üzemi koncentráció, a szellemi és műszaki kapacitás felhalmozódása, hatással van egy-egy termőtáj kialakulására is. Ezt a folyamatot jól szemlélteti a termesztési társulások, a termelési rendszerek termelésfejlesztő szerepe a termőtájra, a társulásban részt vevő üzemekre.

Az úgynevezett történelmi termőtájak termesztési hagyományai is kedvezően befolyásolják a nagyüzemi gyümölcsstermesztés fejlődését, a koncentrációt. Ezeket a termesztési hagyományokat figyelembe kell vennünk és tovább kell fejlesztenünk a gyümölcsstermesztés, csonthéjas, bogyós és héjas telepítési programokban, történetesen itt Veszprém megyében a mandulatermesztés és csonthéjasok fejlesztésében.

Az üzemi és területi koncentráció kölcsönösen kedvezően hat egymásra és megteremti az alapját a nagyüzemi gyümölcsstermesztés szakszerű gazdaságos üzemeltetésének.

*A gyümölcsösök üzemeltetésének főbb tényezői**Biológiai tényezők*

A fajta, alany, faalak, koronaforma, az ültetési rendszer, az optimális termőhely, a hajtásnövekedés, a termés és a gyümölcserés szabályozása mind megannyi fontos biológiai tényező, melyek igen jelentősek a gyümölcsösök üzemeltetésében. Hatással vannak a gyümölcsfák termőrefordulásának az időpontjára, a rendszeres termés hozásra, a gyümölcs minőségére és mennyiségére, a termés hozamra, a gazdaságos termesztésre.

Külön ki kell emelni a művelésmód — az alany, fajta, faalak, koronaforma — szerepét, mely lényegében olyan komplex biológiai termelőeszköz, amelyet a termés, a gyümölcsös üzemeltetése kapcsán hozunk mozgásba.

A művelésmódot a termesztési célkitűzésnek, a termés felhasználásának és az ültetvény üzemeltetésének megfelelően válasszuk meg. A művelésmódnál igen lényeges kérdés a termésbetakarítás módja. A gyümölcsfajokat a szüret módja alapján 3 csoportba sorolhatjuk:

1. Kézi termésbetakarítás: alma, körte és a friss fogyasztású csonthéjasok és bogyósok.
2. Kézi, vagy gépi betakarítás: cseresznye, meggy, kajszli, szilva, a konzervipari csonthéjasok és bogyósok.
3. Gépi termésbetakarítás: héjasok, konzervipari szilva, feketeribiszke, köszméte.

Az alanyt, fajtát, a fa törzsmagasságát, a koronaformát, a tenyészterületet, a sor- és tőtávolságot a fentiek figyelembevételével válasszuk meg. A kézi termésbetakarításnál a törpe, vagy féltörpe alanyú, intenzív fajtájú, bokor vagy alacsony törzsmagasságú karcsú orsót, sövényt, termőkaros orsót és szabad orsót alkalmazzuk. A gépi termésbetakarításra erősebb növéssű alanyra oltott, a gépi rázást jól bíró, tartósítóipari feldolgozásra alkalmas fajtákat alacsony, illetve közepes törzsű tölcser koronára neveljük.

A bogyós gyümölcsűeknél a kézi, illetve gépi termésbetakarításra speciális művelésmódokat alkalmazunk. A szamócát frígó palántával telepítjük és egy éves kultúrában termesztjük. A piros és feketeribiszkénél törzsos, bokor, vagy sövényyszerű művelésmódot használunk. A málnát a betakarító gépnek megfelelő támrendszer mellett sövényyszerűen neveljük ki.

A fajták potenciális biológiai értékét a vírusmentes szaporítóanyaggal 10—25%-kal tovább lehet fokozni, ami nemcsak a hozamnövelésben, de a gyümölcs minőségében is jelentős javulást okoz.

Kémiai tényezők

A nagyüzemi növényvédelem a gyümölcsösökben, növényvédő szakmérnökök irányításával, a növényvédelmi hálózat prognosztikai és egyéb szolgáltatásával, segítségével a gyümölcsösök kemizálásában, üzemeltetésében egyik lényeges munkafolyamat.

A gyümölcsösök tápanyag-utánpótlásában is a növényvédelemhez hasonló szervezethez van szükség. Az agrokémiai laboratóriumi hálózat a talajvizsgálatok, növényelemzések és a szaktanácsadás útján jelentős segítséget adnak az üzemi szakembereknek, az agrokémikus szakmérnököknek.

A kémiai hajtásnövekedés-, termés- és gyümölcserés szabályozás is egyre szélesebb körben terjed nagyüzemeinkben. A középerős, vagy erős növekedésű alanyokra oltott fajták termőrefordításának meggyorsítására, az erős hajtásnövekedés csökkentésére retardánsokat (B—9, CCC, STIM—80) használunk. A kémiai gyümölcserítkezés egyre inkább a termesztéstechnológia szerves részeként válik. A gyümölcs színeződésének elősegítése, a tartós tárolást elősegítő fertőtlenítés, különböző viaszbevonatok alkalmazása már túl van a kísérleti szakaszon.

A „kémiai metszés” a kemizálásnak különösen perspektivikus területe, amellyel a szüret után a legmunkaigényesebb munkafolyamat hatékonysága növelhető.

Műszaki tényezők

A nagyüzemi gyümölcsstermesztésben a műszaki tényezők, a gépesítés, az öntöző berendezések, az úthálózat, a különböző üzemi épületek, feldolgozók, tárolók stb., meghatározó szerepet játszanak.

A talajművelés és a növényvédelem gépesítése mellett a metszés (síkfal-metsző, fatetejező és nyesedékzúzó) és a termésbetakarítás gépesítését (szüret, osztályozás, csomagolás, szállítás) kell a jövőben nagyobb ütemben fejleszteni.

A hazai gyümölcsstermesztésben a természetes csapadék, a termesztett gyümölcstermő növényeink optimális vízellátásához nem elegendő. Az öntözés fejlesztését kiemelt feladatnak tekintjük mind az ötödik ötéves tervben, mind a középtávú terveinkben. A víztakarékos csepegtető öntözés mellett, ahol a feltételek megvannak, a tömbhasznosítású (vízpótló, fagyvédő, frissítő, tápanyag-utánpótló) öntözőberendezések az intenzív gyümölcstermelésben a beruházás tartozékai.

Ökonómiai tényezők

A termelés személyi feltételei, a megfelelő szakember-ellátottság, a korszerű szervezési, üzemeltetési módszerek alkalmazásának alapvető tényezője.

Az üzemméret kialakítása a gyümölcsfaj, fajta és üzemágtársítás, gazdaságos beruházás, munkatermelékenység növelése, a hatékony anyag- és eszközfelhasználás, a munkafolyamatok szervezése, a termelés, feldolgozás és értékesítés összhangjának megteremtésében, az üzemi információ-rendszer kiépítésében a szakembereknek jelentős feladataik vannak. Az általános kertészmérnökök mellett az ökonómus üzemszervező szakmérnökök tudják megfelelően megoldani a fenti feladatokat a nagyüzemi gyümölcsösökben, termelési társulásokban, termelési rendszerekben.

Vertikális integrációs törekvések a gyümölcsstermesztésben

Az integráció szerepe a nagyüzemi gyümölcsstermesztés fejlesztésében egyre jobban növekszik. A vertikális integráció megvalósulhat egy-egy üzemben belül is a szaporítóanyag-termeléstől a friss, vagy tartósított gyümölcs végtermékig (pl. Siófoki ÁG, Dánszentmiklósi Micsurin MgTSz). Hatékonysága azonban több üzem és vállalat között növekedhet.

A szaporítóanyag-termelési közös vállalat most alakult. A gyümölcsstermelési, agráripari társulások, a konzerv-, hűtőipari, édesipari céltermelés, üdítőipari alapanyagtermelés, belföldi és export forgalmazás, megannyi pozitív kezdeményezés.

A friss fogyasztású gyümölcsstermelésnél, a szaporítóanyag-előállításától a termelés gépesítéséig, a termésbetakarítás, osztályozás, csomagolás, tárolás és szállítás műszaki fejlesztéséig egységes folyamatrendszerben kell a termelők és a belföldi forgalmazók, illetve exportőrök közötti integrációt megoldani a kölcsönös érdekeltségi rendszer alapján.

Különösen kiemelkedő jelentősége van az integrációnak az ipari feldolgozásra, tartósításra kerülő gyümölcsök termesztésében. A gyümölcslé, konzerv, jam, mélyhűtött áru készítéséhez speciális fajtákra, művelésmódra, technológiára, gépesítésre van szükség. A tartósítóipari alapanyagtermelésben az együttműködés a gyümölcsstermesztők és a tartósítóipar között széles skálájú lehet, a szerződéses termeltetéstől az agráripari társulásig, a különböző közös vállalkozásig. A kezdeti lépéseket, eredményeket nagyobb ütemű integráció kell hogy kövesse. A mezőgazdaságban dolgozók aránya évről évre csökken, ugyanakkor a nagy biológiai értékű friss és tartósított gyümölcsök iránti hazai igények és az export lehetőségek növekednek. Ezeknek a követelményeknek fokozott gépesítéssel, műszaki fejlesztéssel, gépesített termésbetakarítással,

a tartósított gyümölcstermékek arányának emelésével, a vertikális integrációs törekvések kiszélesítésével tudunk eleget tenni.

Veszprém megye és a népgazdaság V. ötéves és távlati gyümölcsfejlesztési tervét, a 35 000 ha nagyüzemi gyümölcstelepítési tervet, 1980-ig idő, terület és gyümölcsfaj arányosan, az előadásomban körvonalazott fejlesztési koncepció alapján tudjuk megvalósítani.